

Egzotično bilje Dubrovnika i naši pomorci

Prof. Pavle Đaković

(Nastavak)

I potom zajedno po tojzi dubravi,
meu dubjem najdosmo perivoj gizdavi
i krasan i zelen, i okolo brštanom,
lovorjem opletan i mrčom gizdavom;

(Vetranić: Pelegrin, stih 970)

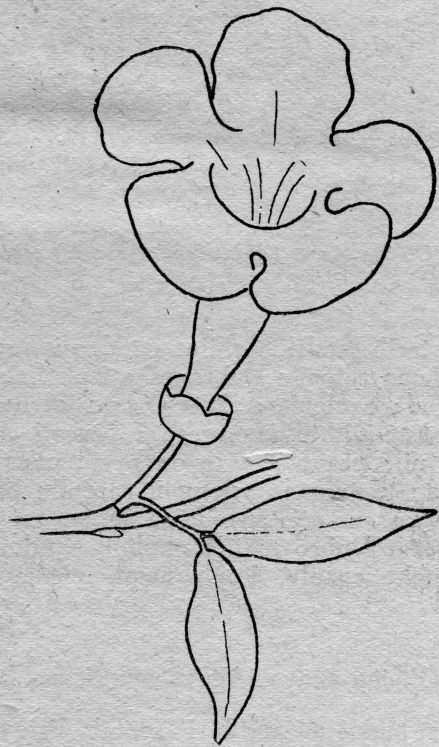
Bujnu i šaroliku autohtonu vegetaciju Dubrovnika i okoline već u XV. i XVI. stoljeću nadopunjuju lijepi vrtovi i parkovi. U to vrijeme pjesnik Petar Hektorović moli svoga dubrovačkog prijatelja književnika Mavra Vetranića, da mu pošalje bazde (bazge) i busa (šimšira), tamarise, žafrane, smokve indijane, jelsamine (jasmine), rozmarine, oleandra cvita. Iz godine u godi-

nu mijenjale su se i povećavale ove rasadne površine. Novi biljni egzoti dopremaju se većinom preko Italije, a još češće ih donose pomorci na svojim jedrenjacima iz toplih krajeva svijeta.

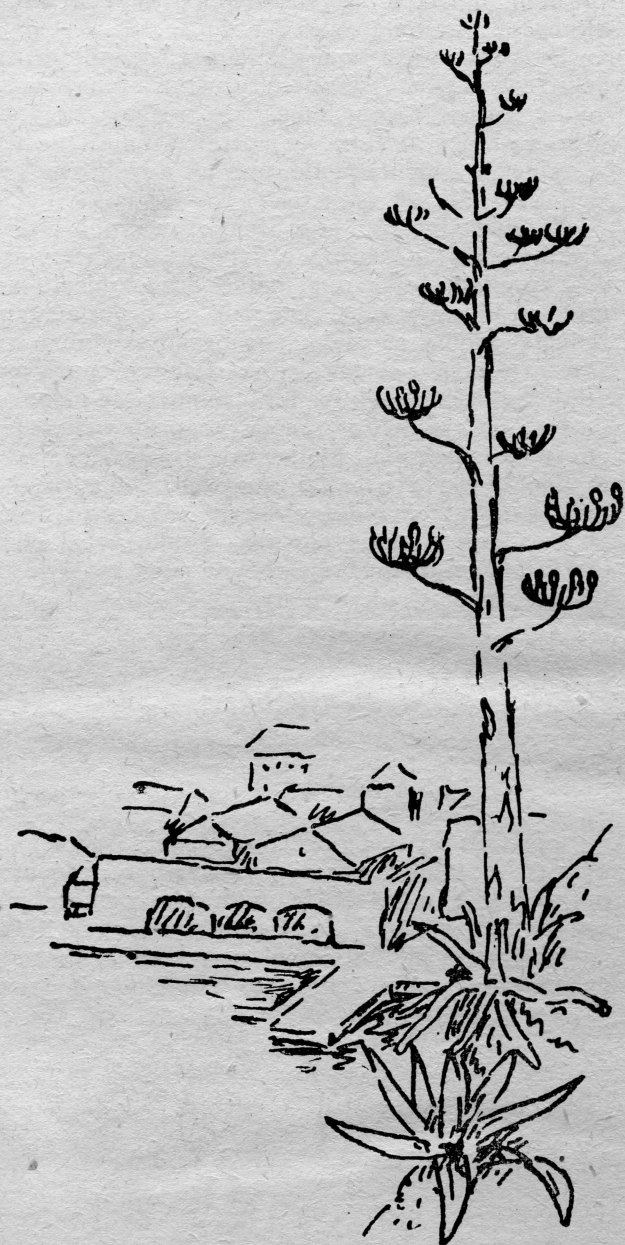
Obično su prvi dojmovi u nekom kraju najvažniji. Stoga nije čudo, što znatizelnog gosta

Bugenvileja (Bougainvillea spectabilis Wild.) orig.

Žuta tekoma (Tecoma stans Juss.) orig.

Obična agava (*Agava americana* L.) orig.

pored starih gradskih zidina ugodno impresionira i specifično zelenilo Dubrovnika i okoline. Iz daljine gleda ozelenjenu Petku a u njenom podnožju skup vitkih čempresa i borova. I još se čovjek nije pravo snašao od prvih utisaka, već se našao u punom cvjetnom šarenilu Boninova i Pila. Tu susreće specifične biljne vrste, koje daju pečat Dubrovniku i okolini, a također nalazi i neke egzote, kojih nema nigdje u našoj zemlji.

Obična agava (*Agava americana* L.)

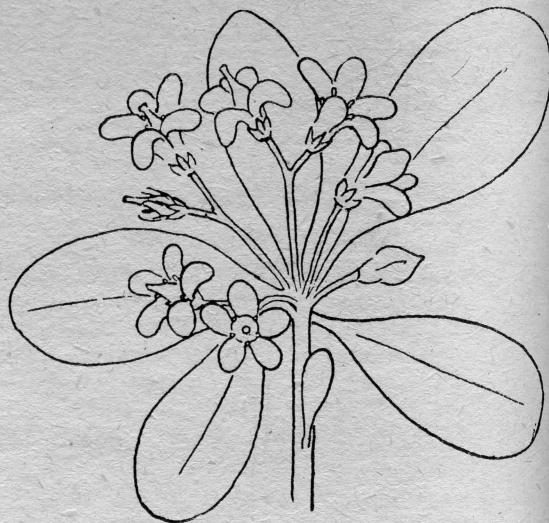
Ova biljka mesnatih i sočnih listova dugih do 2 m. sa jakim bodljom na vrhu potječe iz Mexica. Ondje se iz nekih njenih odlika vadi sok

aquamiel, koji fermentacijom daje omiljeno meksikansko narodno piće pulque. Neke vrste (*Agava sisalana*) daju i biljna vlakna. Kod nas je obična agava, kao podivljala, dosta raširena južno od Splita i osobito česta i tipična za Dubrovnik. Nakon 15 do 20 godina života obična agava razvija do 5 m. dugo upravno cvjetno batvo, a na njemu se do srpnja razviju veliki žuto-zeleni cvjetovi. Za vrijeme razvoja batva i cvatnje istroše se i osuše mesnati listovi, dok batvo ostane još neko vrijeme stršiti iznad sive vapnene podloge. Iz korijena istjeraju nove mladice i život se dalje nastavlja. Negdje se uz ovu običnu agavu nalazi jedna njena odlika (*Agava americana* var. *luteo-marginata*), čiji su oboji listova na oba kraja žućkasto obojeni. Na ovoj svjetloj kamenoj podlozi nalazimo i druge sukulente (biljke kožastih i mesnatih listova i stabljike). Tako indijska smokva (*Opuntia ficus-indica*) ima listoliko proširene bodljaste ogranke. U mjesecu lipnju stvara brojne i lijepe žute cvjetove.

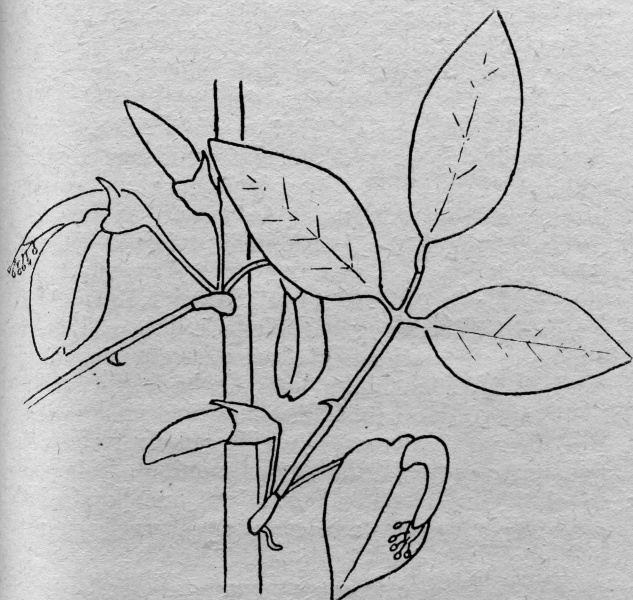
Meso njenih zagasito-crvenih plodova može se jesti. Nije rijetka ni grmolika juka (*Yucca gloriosa*), koja potječe iz Sj. Amerike. Ima uske i na vrhu zašiljene listove, koji su na stabljici skupljeni u rozetu. U mjesecu lipnju se na cvjetnom batvu razviju zvonasti žućkasto-bijeli cvjetovi. Plod je šestorokutni tobolac. Na Pilama veoma impozantno djeluju u redove nanizane stare kanarske datulje (*Phoenix canariensis*), dok je prava datulja (*Phoenix dactylifera*) rjeđa u našim nasadima; mesnati koštunjčavi polodovi-datulje u j. Dalmaciji povremeno i dozriju.

Bugenvileja (*Bougainvillea spectabilis* Wild).

Potječe iz Centralne Amerike i Brazilije. Ime je dobila po čuvenom francuskom putniku Bougainville-u. Uzgaja se u vrtovima i nasadima južne Dalmacije, a naročito u okolini Dubrovnika, gdje se na mnogo mjesta u širokoj plohi naslanja ili penje uz zidove i kuće. U dugoj cvatnji ističu

Pitospora (*Pittosporum tobira* Ait.) orig.

Erythrina crista-galli L., orig.

se njeni brojni ljubičasti pricvjetni listovi, a između njih sitni cjevasti žuti cvjetovi. Veoma je osjetljiva na hladnoću i traži zaštićena mjesta. Uz bugenvileju često susrećemo i neke druge penjačice. Tako je upravo ocvjetala **žuta tekoma** (*Tecoma stans*) velikih žutih zvonastih cvjetova, a zamijenila ju je njena posestrima prekrasna narančasto-crvena **tekoma** (*Tecoma radicans*) sa paštistim cvatovima na vrhu ogranka. Ovom cvjetnom šarenilu pridružuje se mahunarka **glicinija** (*Glycine chinensis*), koja u travnju cvjeta tipičnim modro-ljubičastim grozdastim cvatovima, a nakon cvjetanja olista. Osobito živim mirisom ističu se brojni bijeli jasminoidni cvjetovi grmolike zimzelene penjačice **zvjezdastog jasmína** (*Rhynchospermum jasmínoides*), koja potječe iz južne Azije. Još su češći grmovi penjači vazda zelene crvene i bijele **ruže** (*Rosa sempervirens*) i žute **banksove ruže** (*Rosa banksiae*), te **peto-lisna lozica** (*Pertenocissus quinquefolia*), čiji listovi u jesen zadobiju crvenu boju.

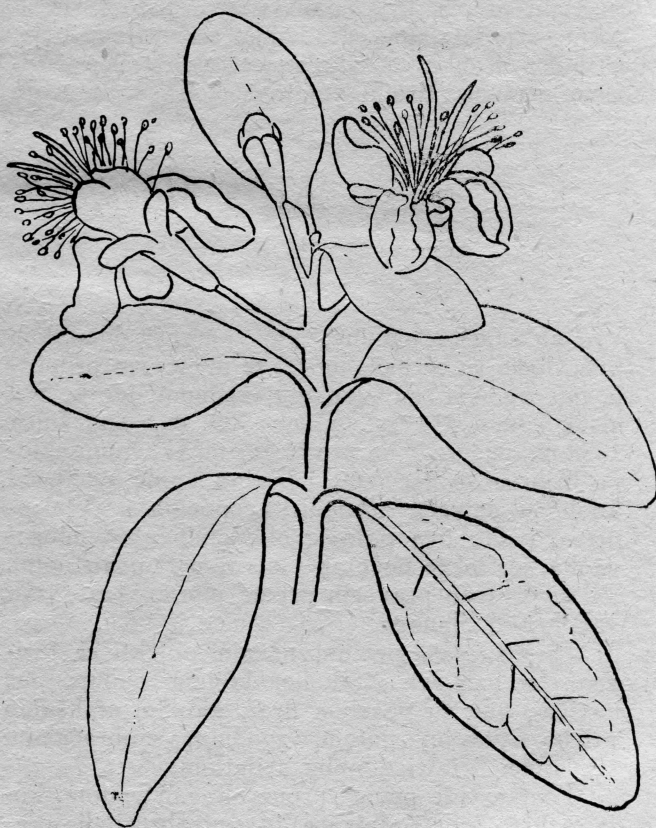
Pitospora (*Pittosporum tobira* Ait).

Jedna od najraširenijih i veoma cijenjenih ukrasnih biljaka u nasadima i parkovima našega grada. Domovina joj je Kina i Japan. Veći broj stabala ove vazda zelene biljke nadvilo je svoje široke guste i sjenovite krošnje nad cestu od Boninova do Pila. Mnogo se sadi u našim parkovima, jer je veoma otporna protiv vjetra, suše, posolice i pepelnice, a uz to se veoma lako umnaža i brzo raste. Primjećena su stabla preko 50 godina starosti. U travnju i svibnju razvija na ograncima, između obrnuto jajastih tamno-zelenih listova, mnogobrojne bijele mirisne cvjetove. U te dane cvatnje nadaleko se osjeća njen prodoran miris sličan mirisu cvijeta naranče. Poslije cvatnje razvijaju se ljepljive crvene sjemenke

smještene u trodjelnim tobolcima. Do pitospore gdje - gdje nalazimo svjetlije zelene krošnje **ja-panske kurike** (*Evonymus japonica*), čiji su listovi na rubu tupo nazubljeni. Cvjetovi su sitni, zelenkasto-bijeli; plod četverokutan. Slično kao i pitospora, ima **oleander** (*Nerium oleander*) bogatu i dugu cvatnju — cvijeta od mjeseca lipnja do rujna. Nije rijetko naći na pr. uz poštu na Pila ma cijele redove oleandra ukrašenih brojnim nijansama bijelih do tamno-crvenih cvjetova. Spominje se da je Dr. Ivo Rubricius uspio umjetnim oprašivanjem odnjegovati oko 15 različitih nijansa cvjetova oleandra i veći broj nijansa cvjetova pelargonije. I oleander je otporan prema suši i posolici, osobito jedinke jednostavnih cvjetova. Uz šarene oleandre ugodno se promatrača doimlju impozantna stabla vazda zelene **velevjetne magnolije** (*Magnolia grandiflora*) sa ovećim tamno-zelenim sjajnim listovima između kojih sada cvjetaju razbacani veliki miomirisni bijeli cvjetovi.

Crvenka (*Erythrina* sp.)

Ovaj rod obuhvata oko 30 vrsta, grmova i drveća tropskih i suptropskih područja obje zemljine polutke. Za cvatnje stvaraju ove biljke na krajevima ogranaka duge crvene cvatove. Od nekih vrsta na pr. **indijske crvenke** (*Erythrina indica*) jede se mlado lišće, a kora **prave koralljice** (*E. coraliodendron*) koristi se za ublaženje nerveze. Najčešća ukrasna vrsta (*Erythrina crista-galli*) potječe iz Brazilije. Lijep primjerak se

Feijoa selowiana Berg., orig.

nalazi pozadi zgrade ženskog djačkog doma na Gracu. Upravo je u bogatom cvatu. Nije poznato kada i kako je dopremljena u Dubrovnik, ali se zna da su još prije 90 godina, za života dr. Iva Rubricius, postojala dva stabla ove slikovite biljke. Od tada je više puta stradala od zime, ali se veoma brzo obnavljala iz donjih dijelova stabla. Već za 5 godina naraste preko 5 m. visine. Zadnjih godina uspjelo je sjemenom umnožiti više primjeraka, naročito u novom parku ispod gimnazije na Pločama. Tu neki primjerci počinju cvjetati. Sivo-žuta kora stabla donekle je slična kori bazge, a na njoj su mjestimično smještene kratke čvrste bodlje. Savitljivi prošlogodišnji ogranaci se na svojim vrhovima napadno naglo i oštro završavaju, a novi zeleni proljetni izbojci naglo se razvijaju i nose na bodljastim listnim peteljčkama po tri ovalna lista. Duž mladih ogranaka stvaraju se preko 50 cm. dugi grozdasti cvatovi sa više desetaka grimizno crvenih cvjetova. Čašasto srasli lapovi su svijetlo smeđasti, a posebno građeni lepirasti vjenčić ima veliku zastavicu. Ona je izvana svijetlo-crvenkasta, a unutara baršunasto-crvena. Sitna zelena krlca su skrivena u cvjetnoj čaški. Lađica duga i blago svinuta, a iz nje proviruje 9 sraslih i jedan slobodan prašnik i nitasti tučak; plod je uska mahuna oko 10 cm. duga.

Feijoa selowiana Berg.

Pripada porodici mrča i nije poznata drugdje na obali Jadrana. Moguće je umnožiti margotiranjem. Kora ovog niskog grmolikog stabla je svijetlo-smeđaste sa prelazom u sivu. Grane se spuštaju prema tlu. Vazda zeleni listovi su sa gornje strane sjajni, a sa donje sivo-zelene boje, pa bojom i oblikom, iako su nešto širi, slične listovima masline. Brojni cvjetovi, koji se razvijaju

u svibnju, slične cvjetovima jedne velecvtjetne fuk-sija-vrste. Četiri ljevasto udubljene laticice izvana su bjelkaste, a unutra blijedo-ljubičaste boje. U cvijetu je mnogo tamno-crvenih prašnika. Vrat tučka još pri dnu je višestruko rascjepan. Rodi dobrim plodom. To su mesnate sočne bobice veličine ploda šljive, izvana zelene, a unutra imaju bjelkasto meso ispunjeno sa nekoliko sitnih sjemenaka. Ukus i miris potsjeća na ananas i jagodu. Kod nas dozrijeva koncem studenog. Biljka je otporna prema biljnim štetnicima i hladnoći, ali traži dosta vlage i dobro tlo. Mogla bi se uzgajati i u hladnijim krajevima, ali samo kao ukrasna biljka koja ne bi rodila slatkim plodovima. Veoma česta egzotična voćka u našim dubrovačkim vrtovima je vazda zelena **japanska nespola (Eriobotrya japonica)**, koja cvjeta zimi, a okruglasti narančasti kiselkastoslak plodovi sa ovećim smjemenkama sazriju u rano proljeće.

LITERATURA:

1. **Adamović L.:** Die Pflanzenwelt Dalmatiens, Leipzig 1911.
2. „ : Führer durch die Natur der Nordlichen Adria, Leipzig, 1915.
3. „ : Die Pflanzenwelt der Adriaänder, Jena, 1929.
4. **Biankini P. L.:** O uzgoju i njegovanju cvijeća, u krasnog grmlja i drveća, Dubrovnik, 1886.
5. **Camus A.:** Encyclopedie pratique du Naturaliste, XII., Paris, 1923.
6. **Horvatić S.:** Sistematika viših biljaka, Zagreb, 1950.
7. **Kušan F.:** Ljekovito bilje, Zagreb, 1938.
8. **Pucci A.:** Enciclopedia erticola illustrata, Milano, 1915.
9. **Siebert A.:** Vilmorin's Blumengärtnererei, Berlin, 1896.
10. **Ugrenović A.:** Trsteno, Zagreb, 1953.